

estas ĉiumonata gazeteto por Esperantistoj en Halifax-Dartmouth,
Upper Rawdon kaj aliloke en Nov-Skotio (kaj ankaŭ por la mondo).

Numero 189

Januaro 2002

Laborantoj:

Bob Williamson — Redaktoro, preskontrolisto
Stevens Norvell — kompostisto
Reni Porter — Presisto, enpoŝtigisto, kontisto
Sendu leterojn kaj artikolojn al:

Bob Williamson
329 Poplar Drive
Dartmouth, Nova Scotia
KANADO B2W 4K8
bob.williamson@ns.sympatico.ca

Sendu abon-monon al:
Reni Porter
71 RidgeValley Road
Halifax, Nova Scotia
KANADO B3P 2E5

Abono por Kanado aŭ Usono estas \$8 (kanadaj) kaj por aliaj landoj estas \$15

★ ★

INDIĜENAJ POPOLOJ KAJ TIES RAJTO AL DISVOLVIĜO

Prelego de Sarah Sepoe, Fondaĵo de la Popolo Deboin, Papua Nov-Gvineo, al Laborgrupo de Unuiĝintaj Nacioj pri Indiĝenaj Popoloj, Ĝenevo, Svislando, je la 27a de julio, 2001:

NDLR:

Ĉi tiun artikolon tradukis nia Steĉjo Norvell (al kiu ni multe dankas) por TAMTAMO n-ro 8, la gazeto de Indiĝenaj Dialogoj. ID estas ne-movada iniciato kiu uzas Esperanton por ebligi, ke nesamlingvaj indiĝenoj povu komuniki inter si por pli efike kunlabori. Tiu ĉi parolado lumigas la vidpunkton kaj sintenon de iuj indiĝenaj popoloj. Ni paŝu dum paĝo kaj duono en la ŝuoj de tiuj, kies popoloj jam dum jarcentoj bone komprenas la konceptojn de koloniismo kaj ekspluatado.

Vi trovas pli da informo pri Indiĝenaj Dialogoj en la retpaĝo www.idnetwork.nl.

La temo de ĉi tiu jaro, „Indiĝenaj Popoloj kaj Ties Rajto al Evoluiĝo”, estas samtempe defia kaj delikata. Indiĝenaj Popoloj tutmonde, viktimoj de maljustecoj dum jarcentoj, daŭre hodiaŭ restas viktimoj. Ni devas plani kaj lukti por defendi niajn indiĝenajn popolojn kaj ilian rajton pri disvolviĝo.

Malfeliĉe la indiĝenaj popoloj hodiaŭ povas malmulte regi sian propran evoluon. Tiun regon ekposedis al si transnaciaj korporacioj, La Monda Banko, La Internacia Mono-Fonduso (IMF), La Azia Disvolviĝa Banko (ADB) kaj la Tutmonda Komerca Organizo (WTO).

La kerna celo de WTO estas senreguligi internacian komercon per limigo de la rajto de registaroj protekti sian popolon, medion kaj naturan riĉecon. Oni oferas fidindecon de

manĝoprovizo, endanĝeritajn speciojn, sociajn celojn kaj kulturon, ĉio je la nomo de tutmonda komerco.

En la insulaj nacioj de la Pacifiko la plimulto de la enloĝantoj estas indiĝenaj popoloj. Tiuj ĉi popoloj, forte ligitaj al la grundo, estas ekonomie malriĉaj, malgraŭ ke la landoj estas riĉaj pro bio-diverseco kaj biologiaj rimedoj. Ĉi tiun egoisme ekspluatas homoj el la nordaj landoj, kiuj estas riĉaj pro mono kaj teĥnologio sed malriĉaj je biologia diverseco.

La popolo de Papua Nov-Gvineo, simile al popoloj en aliaj pacifikaj insuloj, pasint-tempe ekspluatitaj de esploristoj kaj misiistoj, nun estas ekspluatataj de sciencistoj kaj multnaciaj korporacioj. Ili forprenas specimenojn de niaj plantoj kaj bestoj, ili prenas nian tradician scion pri la specimenoj, ili eĉ ŝtelprenas nian DNA-on, forportante ĉion al laboratorioj en siaj propraj landoj. Ili patentas siajn eltrovaĵojn kaj profitas. Neniu avantaĝo refluas al la popoloj de kiuj ĉio estis forprenita.

En 1997/98 usona botanikisto forprenis mamal-planton de Insularo Samoa al laboratorio en Usono. Tie li eltrovis ĥemian kunmetaĵon kiu agas kontraŭ virusoj. La patento estas nun posedaĵo de la usona registaro kaj usona universitato. Sed la samoa popolo ricevis de ĝi nek informon nek profiton.

En la jaro 1993 oni forprenis DNA-on for de la Hagahai-popolo en Madang-provinco de Papua Nov-Gvineo. Oni en Usono patentis ĝin kaj nun vendas ĝin per la inter-reto. Kontraŭ US\$218 oni povas aĉeti vivantajn ĉelojn en kiuj troviĝas „plenplene la viv-esenco de la Hagahai-popolo”.

En 1992 la Usona Departemento de Komerco petis patenton de homaj T-ĉeloj devenaj de 42-jaraĝa virino kaj 58-jaraĝa viro en la Insularo Solomona.

En la jaro 2000 la registaro de la Insularo Norfolkka subskribis esplor-kontrakton kun sciencistoj en Universitato Griffiths en Aŭstralio. Ankaŭ la aŭstralia firmao Autogen planas kolekti specimenojn de DNA en Tongo, elserĉi genojn kiuj dispoziĉias al obezeco, diabeto kaj kormalsano kaj vendi la genetikan informon.

Pro manipulado inter specioj, iom da DNA de la popolo de Aotearoa, Nov-Zelando, nun troviĝas en bestoj, kiaj ŝafoj.

Pasint-monate en Port Moresby, ĉefurbo de Papua Nov-Gvineo, estis tumultoj protestaj pri la „Struktur-ĝustiga Programo” de la Monda Banko. La polico mortpafis tri homojn. Je la 19a de julio 2001 nia Ĉefministro, Sir Mekere Morauta, diris ke ni havas neniun elekton krom efektiviĝi la kondiĉojn de la IMF kaj la Monda Banko.

La deklaro pri la Rajto Evolui, adoptita de la Ĝenerala Asembleo en 1986, parolas pri inkluziva ekonomia, socia, kultura kaj politika procezo kiu celas al konstanta plibonigo de la bonstato de la tuta enloĝantaro. Ne ekzistas mencio pri transnaciaj korporacioj, la Monda Banko, la IMF aŭ la ADB. Kiun rajton pri disvolviĝo havas la indiĝenaj popoloj se tiuj ĉi organizoj altrudas al ni komercajn interkonsentojn kaj limigas la povon de niaj registaroj por protekti nin kontraŭ tiu ĉi nova koloniismo?

Dankon, S-ino Prezidanto.

ETA KVIZO

(Kreita de Marjorie Boulton)

Elektu la ĝustan respondon el 5 ebloj:

1. **LEONTODO** estas: besto, pagana dio, planto, elemento, fiŝo.
2. **L.L. ZAMENHOF** estis: profesia lingvisto, rabeno, okulisto, advokato, forĝisto.
3. **SKOMRBO** estas: fiŝo, malsano, planto, aparato, saŭco.
4. **VOLFRAMO** estas: germana virnomo, metalo, biskvito, parto de velŝipo, kiur-herbo.
5. **GEPARDO** estas: jura termino, grimpanta planto, rapidkura katego, roko, speco de dancmuziko.
6. **ESPERANTO** aperis en la mondo en: 1900, 1887, 1878, 1922, 1897.
7. **ALAŬDO** estas: komplimento, citaĵo el alia verko, puriga pulvoro, honora parolado, birdo.
8. **LEPORO** estas: besto simila al kuniklo, planto kun oraj floroj, grava malsano, harararanĝo, metalo en ne tre valoraj juveloj.
9. **PETROSELO** estas: salo en roka formo, malgrandskala komerco, seĝo apud la pordo de Paradizo, marbirdo, kuira kaj garna herbo.
10. **WILLIAM AULD** estas: poeto, eseisto, redaktoro, tradukisto, verkisto de lernolibroj.
11. **MUSONO** estas: ilo ĉe komputero, azia vento kun pluvego, besto simila al muso sed pli granda, inspiranto de poetoj, parolo de katoj.
12. **MALEOLO** estas: parto de la kruro, tropika frukto, domo el branĉoj, ilo por enbati najlojn, oleo por masaĝo.
13. **VESPERTO** estas: malbona travivaĵo, flugilhava besteto, kristana diservo, pikanta insekto, parto de la tago.
14. **KARMEZINO** estas: araba plado, longa robo, sonorilo en templo, koloro, aŭstralia arbusto.
15. **MORBILO** estas: manĝebla bero, grava malsano precipe de infanoj, ilo de skulptisto, sekrecio en la korpo, fungo.
16. **SAFRANO** estas: afrika granda rano, ano de tribo en Mongolio, multekosta spicaĵo, flava frukto, speco de poemo.
17. **PAPAGO** estas aranĝo en la Vatikano, transigo de mono al fremda banko, vira vesto mez-epoka, parol-kapabla birdo, ŝuo uzata sur glacio.
18. **ORKADOJ** estas: plantoj kun belaj floroj, persistaj demandoj, nordaj insuloj, muzikistoj en bestaj kostumoj, denthavaj cetacoj.
19. **KRESPO** estas: insekto, patkuko, brazila arbo, fungo, fritita terpom-peco.
20. **RIBO** estas: ostoj, ŝerco, frukto, haŭtmalsano, boateto por unu remisto.

